

Štěpán, Ludvík

Žeň z hájemství nejstarší Diovy dcery

Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity. X, Řada literárněvědné slavistiky. 2004, vol. 53, iss. X7, pp. 163-164

ISBN 80-210-3357-6

ISSN 1212-1509

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/103114>

Access Date: 21. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

vzdušnila romantické nebo, naznačila perspektívu ďalšieho vývinu vo výskume nielen romantickej literatúry.

Nemôžem sa však ubrániť dojmu: Neprerastá romantizmus vo výskume literárnej vedy na horizontále i vertikále do panromantizmu (či panromantična?). V živote nie je nič bez synkretickej príchute, a to platí aj o literatúre. Veď princípy, ktoré vo výskume uplatňuje Červeňák i autori zborníka, sa v jednotlivostiach vyskytujú v národných aj v nadnárodných procesoch v každom období, len v nerovnakej miere. Práve z uvedeného dôvodu výskumu romantizmu ako problému literárnej vedy treba otvoriť hranice komparácie v medziliterárnom procese. Komparatistika by tento výskum uzemnila a zviazala ho s konkrétnymi problémami literárnej histórie, teórie, dejín a značne zúžila možnosti prerastania do vágnosti. S podobným prístupom k realizmu, no v inom čase, v inej kultúrnej a literárnej situácii sme sa mohli stretnúť v koncepcii R. Garaudyho „realizmus bez brehov“. Obidva prúdy – romantizmus i realizmus – nie sú rezervované len pre isté obdobie „evolučného vývinu“ literatúry.

Honosný a monumentálny chrám sa dobudováva; výzdoba, ozdobenie, učiteľ i apoštolovia sú v ňom už prítomní. Chýbajú ešte žiaci, ktorí by z náuky o romantizme nedostali len poznanie v teóriách, ale „zakúšali“ z nich aj pocity lahody, pohody, krásna, no i ošklivosti a pod. Teda zostup k estetike literárneho procesu, autora, jeho diela a postáv. Tým by výskumu narástli krídla, zoživotnil by sa, lebo by smeroval tam, kde konečnú stanicu má mať – pri čitateľovi a od neho odrazovým pohybom k autorovi.

Slovo o pluku Igorovom, Odojevskij a ich text sú na Slovensku, v jeho čitateľskej lektúre málo známe. Odojevskij ani nebol preložený do slovenčiny. Tým skôr sa žiadalo oprieť o texty, priblížiť ich neprofesionálom, ale aj radovým čitateľom v slovenčine. Veď Slovo a pluku Igorovom a Proglas patria k pilierom slovanskej kultúry i literárnej vzdelanosti.

Princípy výskumu slovanského romantizmu v koncepcii Andreja Červeňáka i ich obohacovanie Sergejom Makarom a Natáliou Kyseľovou utvárajú predpoklady pre skúmanie nielen literárnych procesov, ale aj individualizáciu v rozmanitých polohách a rozmeroch, pre štúdium detailov, nuansov a ich tonality.

Ján Jurčo

ŽEŇ Z HÁJEMSTVÍ NEJSTARŠÍ DIOVY DCERY

František Všetička: *Kroky Kaliopé. O kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let 20. století*, Votobia, Olomouc 2003, 288 s.

Emeritní docent Pedagogické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci **František Všetička** (narozen 1932) patří k málu českých literárních historiků a teoretiků, kteří se věnují české literatuře jako celku (tedy od nejstarší po současnou tvorbu), ale soustředějí se na určitou problematiku – ve Všetičkově případě jde o poetiku literárních děl, resp. o jejich kompozici – o propojení jejich obsahové a formální stránky při výstavbě textu. To však je pouze jeden proud z autorovy rozsáhlé činnosti. Všetička se zabývá i literaturou slovenskou, ruskou a polskou, překládá (hlavně soudobé polské básníky) a také píše původní beletrii a fejetony-skici. Jen pro ilustraci – Všetička dosud vydal čtrnáct literárněvědných knih: mj. o V. Říhovi, J. Š. Kubínovi, J. Á. Komenském, J. Arbesovi, J. a K. Čapcích nebo M. Horníčkoví, svůj hlavní vědecký zájem zúročil v publikacích *Stavba prózy*, *Stavba básně*, *Stavba dramatu*, *Podoby prózy* a *Tektonika textu*. Je autorem románů *Před branami Omegy* a *Daleký dům* a knih *Vnitřní vitráže* a *Olomouc literární*.

Nejnovější Všetičkův počín, kniha *Kroky Kaliopé. O kompoziční poetice české prózy čtyřicátých let 20. století*, se de facto rozpadá do dvou částí: v první autor shrnul parciální studie o různých dělech autorů, která vznikla ve 40. letech XX. století (s. 9–144) a zakončil ji studií *Česká próza čtyřicátých letech z hlediska kompoziční poetiky* (s. 145–155), druhá obsahuje rozsáhlou teoretickou studii *Co je kompoziční výstavba* (s. 156–57), která přináší nástin a rozbor některých pojmů výstavby literárních děl, především prózy, ale rovněž básně, jež autor dokládá na bohatém materiálu z naší i světové literatury.

Bylo by nad rámec krátké recenze podrobně si všimnout všech studií, proto pouze několik následujících modelových poznámek. Všetička už ve stručném úvodu (*Čtyřicátá léta*) nastínil významné proměny (zejména tematické) prozaické produkce 40. let XX. století a rovněž odlišnost první a druhé poloviny této dekády, což bylo spojeno se změnami politické a společenské reality. A jasně vymezil specifiku společensky angažovaných děl (např. Pujmanové, Drdy, Marka) a děl existenciálně laděných (mj. Hostovského, Muchy, Weila) – přičemž doprostřed spojnice mezi těmito dvěma pyramidami usadil dílo Karla Schulze *Kámen a bolest*. Čtenáře kromě už jmenovaných autorů jistě zaujmou studie o spisovatelích dalších, např. o F. Křelinovi, F. Kubkovi, V. Řezáčovi, J. Havlíčkovi, zejména však o těch (v této souvislosti) méně frekventovaných, jako o E. Valentovi, J. Foglarovi či K. Dvořáčkovi, anebo o těch širší veřejnosti málo známých – o M. Součkové a Z. Němečkovi. Všetička vždy vychází z konkrétní prózy rozebíraného autora a na této platformě ozřejmuje zákonitosti a výjimky, obvyklosti i výjimečnosti kompozičních postupů. Ke shrnutí dochází autor v již zmíněné závěrečné kapitole první části knihy, v níž nejenom zobecňuje závěry, k nimž dospěl na základě parciálního pohledu na danou tematiku, ale navíc důležité problémy české prózy zvoleného historického období konfrontuje s otázkami, jež řešili T. Mann, F. Werfel a L. Feuchtwanger.

Ve studii *Co je kompoziční výstavba Všetička* navazuje na problematiku, již řešil v některých svých předchozích pracích, zejména v knihách *Stavba prózy* (1992), *Stavba básně* (1994), *Podoby prózy* (1997) a *Tektonika textu* (2001), i když některé dílčí otázky se objevily rovněž ve sborníkové práci *Čtení o kompozici* (1969), již autor redigoval, ale také (v podobě hesel) ve slovníkové příručce *Lexikon literárních pojmů* (2002, s L. Paverou). Z kompoziční výstavby textu Všetička vydvihuje zejména způsob uspořádání díla (složek obsahových a formálních) a souvztažnost kompozičních prvků a celku. A podrobně osvětluje pojmy výstavby literárních děl a zvláště kompozičních principů a postupů, a také modelování syžetu. Dobré je, že Všetička uvádí názory tradičních autorit, nicméně spoléhá se na vlastní názor a výklad, které vyvozuje z konkrétních děl a dokládá je mnoha příklady z naší a světové literatury.

Všetičkův nový opus nevybočuje z řady, již si autor vyprofiloval jako důležitý úkol své práce, ale účinně ji naplňuje. Kdo si zvolí ke studiu (je lhostejno, zda literární vědec nebo teprve adept této profese či pouze nadšený zájemce o problematiku) Všetičkovy „příručky“, neprohloupí: dostane se mu teoretického poučení na konkrétním podkladě, osvětlení problematiky pevně ukotvené v národním i světovém kontextu.

Ludvík Štěpán

O BULGAKOVVI NÁPADITĚ

Natália Muránska: *Fantastická trilógia Michaila Bulgakova*. Filozofická fakulta Univerzity Konštantína Filozofa, katedra rusistiky, Nitra 2003.

Monografická studie N. Muránské, která vyrostla z doktorské práce, pojednává o důležitém tématu, důležitém z hlediska pochopení vnitřní geneze díla Michaila Bulgakova, důležitým i z hlediska vývoje ruské sovětské literatury 20.–30. let, ale také z pozice evoluce světové literatury a její žánrové skladby. Je tedy práce N. Muránské prací z historické poetiky, genologie, ale také sociologie uměleckého tvaru: v tlaku imanentních metod, zejména strukturalismu, ale také poststrukturalistických postupů, hermeneutiky a dekonstrukce, se někdy vytrácí „rozumná“ sociologie artefaktu. Ostatně v českém prostředí se vedle strukturalismu 20.–30. let vyskytovala i tendence k duchovně, psychologii, ale také jemně stylizované sociologii umění, jak se projevovala například v krátkém textu Karla Krejčího z válečných let. Proto jsem ocenil, že autorka se tu dotýká společenského zakotvení Bulgakovových „fantastických“ próz, tj. *Diaboliády*, *Osudných vajec* a *Pšho srdce*, totiž sovětského experimentátorství 20. let, které mnohde nabývalo tragikomických nebo tragických poloh, jinde zase jen komických rysů, v každém případě však současně ukázalo na možné limity těchto experimentů – to je ostatně varování pro všechny experimentátory všech dob... Láska k experimentu, zbožnění přírodních věd, to, čemu Lenin říkal *amerikanizace Ruska*,